

СЛИКАР МИЛОРАД БАТА МИХАИЛОВИЋ ЕКСКЛУЗИВНО ЗА „НАЦИЈУ” О СМISЛУ, МОЋИ, ПУТУ И НАПЕТОСТИ ИЗМЕЂУ ЛИЧНОСТИ И СИСТЕМА

Изгубљене престонице душице

„На његовим сликама присуствујемо акцији спасавања света, евакуацији. Сликара као да са великом зебњом надгледа утовар пред сам полазак на велики пут”, записао је о њему Песник. „Родио се као сликар, живи да би сликао, а чини се да слика само кад то не може да избегне. У грозници, у изнудици, на брзу руку, уочи Божића, кад дође стани-пани. Некад и закасни, па му четкица експлодира у руци. Зато је, кад срећно изађе из теснаца, тако широке руке”

Пише: Маја Радонић

Срп-ски и па-ри-ски сли-кар Ба-та Ми-ха-и-ло-вић (Пан-че-во, 1923) го-во-ри као ујед-но

да-ти гла-со-ви из чу-ве-не књи-ге *Љу-ди го-во-ре* Раст-ка Пе-тро-ви-ћа. Ње-го-ва при-ча је као жи-ва во-да: вр-лу-да, игра се, сва у бље-ско-ви-ма се-ћа-ња, у плод-ној зре-ло-сти ис-ку-ства, а он-да се на-је-дан-пут вра-ћа ме-ђу оба-ле, у глав-ни ток, и по-сма-трач схва-та да ње-не пу-та-ње ни-су слу-чај-не. Ње-го-во сли-кар-ство мо-жда не би тре-ба-ло ту-ма-чи-ти. Пе-сник Бећ-ко-вић је у пра-ву ка-да ве-ли да пи-са-ти о сли-кар-ству зна-чи пре-во-ди-ти с је-зи-ка ко-ји раз-у-ме сва-ко на је-зик ко-јим се спо-ра-зу-ме-ва тек по-не-ко: „Шта и ка-ко сли-ка Ба-та Ми-ха-и-ло-вић ни-је ла-ко ре-ћи, али да је он ве-ли-ки свет-ски сли-кар – ни-је те-шко ви-де-ти.”

• Жи-ви-те на ре-ла-ци-ји Па-риз–Бе-о-град, а све че-шће сте у на-шој пре-сто-ни-ци. До-ла-зе-ћи из Евро-пе, шта ви-ди-те ка-да упо-ре-ди-те ста-ње ду-ха та-мо и ов-де?

На ово пи-та-ње би лак-ше од-го-во-ри-ли не-ки про-фе-си-о-нал-ци ко-ји се ба-ве те-ма-ма вла-сти и до-ми-на-ци-је. Ме-ни је то по-ма-ло муч-но, чак и да ми-слим о то-ме, али на-те-ра-ју ме окол-но-сти да ви-дим. Ви-дим да је си-ту-а-ци-ја вр-ло слич-на и ов-де и та-мо, и ми-слим да се то и тру-де ови ко-ји вла-да-ју све-том. Ко-ри-сте, при том, је-дан вр-ло про-за-и-чан и ста-ри на-чин – за-ва-ди па вла-дај, упла-ши па вла-дај, ко-рум-пи-рај па вла-дај, и све та-ко ре-дом. Тим си-сте-мом су на нео-про-стив на-чин ско-ро за-вла-да-ли не-чим чи-ју тај-ну ни-смо од-го-нет-ну-ли: жи-во-том. Пој-ма не-ма-мо шта је жи-вот, а они су ус-пе-ли да га до те ме-ре обе-сми-сле да су за-бо-ра-ви-ли на Хри-сто-ве ре-чи: „Љу-би бли-жње-га сво-га као са-мо-га се-бе.” Да је Хри-стос са-мо то ре-као, чо-век тре-ба да му ка-же – хва-ла, јер ни-шта дру-го ни-је мо-рао да ка-же. Ка-ко ти љу-ди мо-гу да жи-ве са за-шти-том од де-се-так го-ри-ла, ка-ко их ни-је сра-мо-та да са том „за-шти-том” уђу у ка-фа-ну где се-ди нор-ма-лан свет, да иду ули-цом та-ко? Сви има-ју исте ко-шу-ље, исте фри-зу-ре, исте гла-ве, па се пи-там ода-кле су, ко је њих пра-вио? По-не-кад но-ћу раз-ми-шља-м – мо-жда има не-ки тај-ни план, па их је при-ро-да са-ку-пи-ла да би им омо-гу-ћи-ла да ви-ше му-че чо-ве-ка? Мо-жда ће по-сле лак-ше да их укло-ни кад су на оку-пу, а исти су сви, не во-ле се, ве-ру-ју је-дан дру-гом са-мо кад има-ју ору-жа-ну за-шти-ту.

За-што све ово при-чам?

Ка-да сам до-шао у Па-риз 1952. го-ди-не, пр-вих пет го-ди-на сам био мо-лер и то је би-ло нај-леп-ше вре-ме, јер је рат био го-тов и сви су по-че-ли да у бли-жњем ви-де бра-та. До-ла-зи-ли су мно-ги из ра-зних зе-ма-ља у ту пре-сто-ни-цу ду-хов-не сли-кар-ске суд-би-не и сви су би-ли бра-ћа. Ве-ли-ке не-сре-ће збли-же љу-де и они поч-ну нај-и-скре-ни-је да се дру-же. Сви смо се-де-ли на тро-то-а-ри-ма и пи-јуц-ка-ли

не-ко ви-но ко-је се то-чи-ло из бу-ри-ћа, 5-6 вр-ста из бу-те-ље ко-ја је кру-жи-ла око-ло. Се-део је Сар-тр, па не-ки кло-шар, па ја, и сви смо би-ли за-јед-но. По-сто-ји не-што осми-шље-но у људ-ској при-ро-ди што нас уве-ра-ва да има сми-сла по-сто-ја-ти и не ми-сли-ти о то-ме где је крај, све до тре-нут-ка кад вас опо-ме-ну: „Чу-вај се ње-га.” А тај не-ко је из дру-ге кон-цеп-ци-је жи-во-та.

• Шта се сад про ме ни ло?

Про-ме-ни-ло се то што да-нас не-ма чо-ве-ка ко-ји би на не-ки на-чин био ро-ди-тељ дру-штву, уз функ-ци-ју ко-ју има, ре-ци-мо као Де Гол, или не-ка-да-шњи ин-те-лек-ту-ал-ци, на-уч-ни-ци, ко-ји су ишли у исте ка-фа-не у ко-је смо ишли ми. Мо-гло је да се се-ди це-лог да-на са не-што ма-ло па-ра, да се пи-јуц-ка-ју не-ка вин-ца, је-де... Се-ћам се, јед-ном се-ди-мо Пе-ра Ом-чи-кус и ја, и од-јед-ном до-ла-зи са же-ном ве-ли-ки глу-мац Га-ри Ку-пер, ко-га смо ими-ти-ра-ли. Хо-ће да пи-је ви-ски, а же-на му не да. Се-де-ли смо сто до сто-ла. Он опет за-мо-ли за ви-ски, а она не да. И он-да кел-нер на-миг-не на-ма, јер смо се зна-ли до-бро, до-ла-зи-ли смо че-сто и бог-зна-ка-ко смо се по-здра-вља-ли. Оде он, до-не-се ви-ски, ста-ви га на-ма на сто и ре-че: „Пре-ба-ци-те му.” Све је има-ло не-ки дру-ги сми-сао и Га-ри нам је био мно-го за-хва-лан. Кад је од-ла-зио, окре-нуо се и ма-хао нам, а ми смо би-ли ја-ко по-но-сни. Ма-хао нам Га-ри Ку-пер!

ПРИ-СНОСТ ИЗ ДУ-БИ-НЕ

Ка-ко је да-нас? Да-нас је као и код нас. Ви-ди-те те исте ка-фа-не ко-је су до ју-че би-ле у ру-ка-ма на-ро-да или др-жа-ве, не знам, ни-је ни ва-жно, има-ле су не-ке нор-мал-не сто-ло-ве са не-што сто-ли-ца око-ло, ско-ро да је сва-ко дру-штво има-ло свој сто у ка-фа-ни, кел-не-ре смо зна-ли. По-сто-ја-ла је не-ка при-сност, осе-ћај за-јед-ни-це, ствар-на фа-ми-ли-јар-ност. Све те нај-ин-те-ре-сант-ни-је ка-фа-не – ко-је су би-ле пре-сто-ни-це људ-ске ду-ше и це-лог све-та, у ко-је су до-ла-зи-ли бо-е-ми, би-ло ког за-ни-ма-ња, пе-сни-ци, пи-сци, сли-ка-ри, но-ви-на-ри, би-ло шта – сад су у не-чи-јим

ту-ђим ру-ка-ма. Су-штин-ски ту-ђим. Кел-нер, ко-ји је при-ја-тељ, с ко-јим смо се ру-ко-ва-ли кад ула-зи-мо, сад има див-но оде-ло као ови што вла-да-ју, с ве-ли-ким ма-шна-ма око гу-ше, сад је го-спо-дин и ја не мо-гу да га пре-по-знам. Ула-зим, ви-дим он ме-не пре-по-знао. Ка-жем му: „Шта ти је, бре, ти као да си ку-пио ову ка-фа-ну?” „Не, ни-сам”, ка-же. „Па као га-зда из-гле-даш.” „Са-мо из-гле-дам”, ка-же, „али ни-сам.” „Па ко ти је га-зда?” „Пој-ма не-мам”, ка-же. „Знам са-мо да је на-те-рао нас дво-ји-цу, ко-је је иза-брао да оста-не-мо, да иде-мо на не-ки курс за по-на-ша-ње и да учи-мо ен-гле-ски. Ви-ди-те ка-ко нас је обу-као.” „Па је ли ти леп-ше са-да?” Ка-же: „Јао, увек сте во-ле-ли да пра-ви-те ви-це-ве, али овај је нај-го-ри!”

Не-ста-ла је при-сност, не-ста-ло за-јед-ни-штво, не-ста-ли шарм и жи-во-пи-сност љу-ди. На-сту-пи-ли су бла-зи-ра-ност и обез-ли-че-ње. Уни-форм-ност и ро-бо-ти-зо-ва-ње. Све је апа-ра-ти-зо-ва-но и пре-ор-га-ни-зо-ва-но, не-људ-ско и сте-рил-но, пре-ди-зај-ни-ра-но и пра-зно. Та-ко је у Фран-цу-ској, убр-за-но се ка то-ме иде и код нас. Јед-на јеф-ти-на ка-фа-ни-ца, ко-ја ни-је би-ла ду-хов-но та-ко јеф-ти-на, са-да има не-ке пла-стич-не пре-свла-ке као за про-ба-ње ци-пе-ла.

Мла-ди љу-ди су ус-кра-ће-ни за мо-гућ-ност по-ре-ђе-ња. Кад смо ми би-ли клин-ци, из-ме-ђу љу-ди ко-ји ни-су исто ми-сли-ли по-ли-тич-ки, или о умет-но-сти, или шта год дру-го, по-сто-ја-ло је не-ко осе-ћа-ње да је то ма-ње ва-жно. Ва-жно је би-ло, кад сед-не-мо ма-ло да за-јед-но тро-ши-мо овај жи-вот, да нам бу-де што при-јат-ни-је, а оно дру-го не-ка сва-ко за се-бе ра-ди. Сад не.

• А оазе, ци^п та^п де^п ле, по^п след^п ње од^п бра^п не?

Има их, на-рав-но, ма-кар у „ду-бо-кој Фран-цу-ској”, ка-ко ка-жу, као што их ми још има-мо на се-лу. Во-дим Ра-шке ду-хов-не све-ча-но-сти, сли-кар-ску ко-ло-ни-ју. Про-шле го-ди-не је би-ло 4-5 му-шка-ра-ца и пар да-ма. По јед-на Ита-ли-јан-ка, Бел-ги-јан-ка, Ру-ски-ња, Аустри-јан-ка, је-дан Ја-па-нац, сли-ка-ри са ра-зних стра-на. Они су се та-ко збра-ти-ми-ли са тим на-шим на-ро-дом та-мо! А ја мо-рам да бу-дем као стро-ги та-та. Ви-дим, шта-фе-ла-ји сто-је са истим плат-ни-ма, не мр-да-ју од по-чет-ка, три цр-ти-це и ни ма-кац. Ја ко-ба-ја-ги пи-там: „До-бро, што су они до-шли ов-де, шта ра-де сад?” Ка-жу ми: „Па же-не су у ку-хи-њи, ку-ва-ју са овим на-шим же-на-ма, жао им да им не по-мог-ну, па уче на-шу ку-хи-њу, а му-шкар-ци оби-ла-зе ма-на-сти-ре, је-дан хо-ће и да се за-мо-на-ши.” Док они та-мо сли-ка-ју, до-ла-зе се-ља-ци са ра-зним пе-че-њи-ма, по-слу-же-њи-ма, ђа-ко-ни-ја-ма, и ка-жу – мо-ли-мо вас, гос’н Ба-то, ка-жи-те да то не тре-ба да пла-те, не-го је то из љу-ба-ви. Во-лео бих да ви-дим то у гра-ду, да не-ко из љу-ба-ви ка-же – дај да ти по-мог-нем да ку-ваш. То-ли-ко је жи-вот до-био не-ки ту-жан

и ру-жан укус не-схва-ће-но-сти, и све то због „дик-та-ту-ре ма-те-ри-јал-ног”.

КА-ЖЊА-ВА-ЈУ ВИ-ЗАН-ТИ-ЈУ У НА-МА

• Од како да је жиљот овде пољчео на тај наљчин да се мељна и заљшто – миљслиљте ли да су тољме дољприљнељли удаљри и приљтиљсци кољјиљма је наш наљрод био изљлољжен таљко дуљго, или је то јељдан „нељзаљуљстаљвљиљви глољбалљни прољцес” , кољји биљва наљмељтан свељту свим средљствиљма?

Ми-слим да је све мно-го ра-ни-је вр-ло до-бро осми-шље-но и са-мо се упо-тре-бља-ва и усме-ра-ва он-да ка-да и она-ко ка-ко онај ко је мо-ћан про-це-ни да тре-ба. Бом-бар-до-ва-ње Ср-би-је је пр-ља-ви зло-чин хри-шћа-на пре-ма јед-ном на-ро-ду ко-ји је хри-шћан-ски, али је не-пре-кр-штен, ни-је узео ка-то-лич-ку ве-ру и у се-би ис-трај-но но-си Ви-зан-ти-ју. Па-па је не-дав-но био у Грч-кој да се из-ви-ни грч-ком па-три-јар-ху што су сру-ши-ли нај-ду-хов-ни-ју, нај-мо-ћ-ни-ју, нај-ве-ћу пре-сто-ни-цу хри-шћан-ства: Кон-стан-ти-но-пољ. За-што је он то при-знао? Си-гур-но ни-је за-то што не-ће то ви-ше да ра-де – ево, са-да то опет ра-де са на-ма, са-да нам узи-ма-ју Ко-со-во и Ме-то-хи-ју. То је као ка-да би-смо ми оти-шли у Ита-ли-ју да узи-ма-мо до-сто-јан-ство Ка-то-лич-ке цр-кве та-мо где је она нај-ду-бље ве-за-на за сво-ју су-штин-ску уло-гу, па да то пре-да-мо не-ко-ме ко има дру-гу ре-ли-ги-ју. Ми-слим да је дав-но осми-шље-но и да се Ју-го-сла-ви-ја рас-ту-ри, да ми ни-смо ни бли-зу до-при-не-ли до-бро то-ме ко-ли-ко су до-при-не-ли по-зна-ти цен-три мо-ћи на За-па-ду или Ка-то-лич-ка цр-ква (не ка-то-ли-ци као вер-ни-ци, на-род је ту, евен-ту-ал-но, оче-ки-вао не-ку ко-рист за се-бе).

• Како заљће ови пољлиљтичљки кољректљни, не чаљсељћи чаљса: „Ах, опет те тељољприљје заљвељре”?

Они ће сво-је ко-је-шта-ри-је по-на-вља-ти у сва-ком слу-ча-ју. Ми, ме-ђу-тим, мо-ра-мо

ви-де-ти ка-ко ства-ри до-и-ста сто-је. Без то-га не мо-же-мо ни зна-ти шта нам је чи-ни-ти.

• Иако је код нас звањично прокламовано да је за будућност Србије од виталног значаја да уђе у ЕУ, отуд ипак допиру до нас различити ставови европских наредба и влада о том питању, па и отворен отпор. Видите ли могућност да Европа буде заједница различитих наредба, а не само унифициковано тржиште испуњено поличитицима које ректним ставом?

Од како сам се родио размишљао сам на начин који није био прихваћен од оних који држе омладину у својим рукама. Рано сам осетио да се нешто мрачно спрема, па сам сликао Србију са биком – један млади бик стоји испред рушевина Србије, испред једног манастира којег скоро да нема, један свети ратник је унутра готово немоћан, а у позадини је Србија која не стаје... То је друга година Ликовне академије, 1947-48. Већ онда сам се нечега уплашио и, на жалост, то ме је касније стално прогањало, па сам сликао лобање. Затим сам прошао све те опсеције.

РЕНТАБИЛНОСТ ДИ-ЗАЈ-НИ-РА-НОГ БРАТ-СТВА

Ни-су људи ти који би правили границе. Ни Шиптари ни-су тако масовно рушили наше манастире док ни-су осетили да су подржани од најмоћније силе, то ни-су тако ни Турци радили (има код људи у исламу поштовања за богомоље). Ми-слим да њима то заправо и не треба, што би они тако рушили да ни-су заштићени и да им ни-је неко сугеришао да им је баш то потребно. Тај који влада светом неће дозволити да се прави братство, ако му ни-је рентабилно, и неће дозволити да људи буду побожни на начин на који треба да буду, ако то њему не одговара.

Мно-го се пра-ши-не и ла-жних те-ма про-из-во-ди ка-ко би се чо-ве-ку од-у-зи-ма-ло вре-ме да не би раз-ми-шљао о за-и-ста озбиљ-ним ства-ри-ма – где је пут Чо-ве-ку на ку-гли Зе-мљи? Мо-ра пре-ста-ти да са-ња да ће Евро-па и Евро-пља-ни ика-да мо-ћи са-ми се-би да иза-бе-ру од-нос пре-ма тра-ја-њу на ку-гли Зе-мљи-ној, ако то не-ко-ме од оних ко-ји су моћ-ни, ко-ји вла-да-ју, не од-го-ва-ра. Ме-ђу-тим, оста-је пи-та-ње ко су, за-пра-во, ти нај-моћ-ни-ји ко-ји вла-да-ју!

• Ми сли те да се Евро пи, или ЕУ, не пи ше мно го до бро га?

Евро-па има ве-ли-ке ма-те-ри-јал-не про-бле-ме, јер су љу-ди ко-је је она не-кад за-ро-бља-ва-ла, ко-ло-ни-зо-ва-ла, са-да по-ста-ли гра-ђа-ни те Евро-пе и ве-ли-ки је по-раст не-за-по-сле-но-сти. Евро је оси-ро-ма-шио ку-пов-ну моћ Евро-пе. Ве-ли-ке су кри-зе, не са-мо у Фран-цу-ској, сву-да. Све то за-ви-си од то-га ко вла-да ку-глом зе-маљ-ском. Ако на-ста-ви да вла-да јед-на гру-па љу-ди, про-фи-те-ри обо-га-ће-ни на гр-ба-чи бли-жњих, ни-ти ће се усре-ћи-ти Евро-па, ни-ти ће би-ти за-јед-ни-ца сло-бод-них љу-ди.

То не-ће да ви-де исти они што упра-во до-зво-ља-ва-ју да се Ко-со-во пре-пу-сти на ми-лост и не-ми-лост ру-ши-о-ци-ма. Ка-ко сме-ју?! Па то чак не при-па-да са-мо Ср-би-ма, као ни све оно што је ду-бок траг ду-хов-ног по-сто-ја-ња чо-ве-чан-ства, као пи-ра-ми-де. Ми тре-нут-но не мо-же-мо да за-шти-ти-мо Ко-со-во, а они ко-ји га уни-шта-ва-ју не-ће би-ти ка-жња-ва-ни. Они ко-ји су до-шли као пред-став-ни-ци „ме-ђу-на-род-не за-јед-ни-це” су пла-ће-ни за то да га не шти-те.

• Ка да ка же мо да је не што срп ско, као што су ма на сти ри на Ко со ву и Ме то хи ји за ду жби не срп ских вла да ра, од мах смо оп ту же ни за не ка кав не га тив ни на ци о на ли зам; реч срп ско

је опет, као у она вре ме на, при хва тљи ва са мо ако има не га тив не ко но та ци је. Ода кле то по ти че?

То су глу-по-сти! Па ми смо би-ли нај-број-ни-ји на-род на Бал-ка-ну, а сад има-мо, пре-ма бро-ју ста-нов-ни-ка и оно-ме ка-ко је би-ло ју-че, нај-ма-њи про-стор. Наш чо-век за-пра-во и не-ма осе-ћа-ње гра-ни-ца, ми-слим да но-си у ду-би-ни ду-ше не-ку ве-ли-ку

ду-хов-ну при-чу, а све што вам при-чам сам про-ве-ра-вао на пу-то-ва-њи-ма. Се-ћам се пу-то-ва-ња са оцем, ко-ји је мно-го во-лео да пу-ту-је. Био је со-лун-ски рат-ник. Ка-да до-ђе-мо у не-ку се-о-ску ку-ћу, при-ме нас у го-стин-ску со-бу, нај-леп-шу со-бу ко-ју има-ју у ку-ћи. Та-да ни-су има-ли па-ра да ку-пу-ју сли-ке Рем-бран-та, или Ба-те Ми-хај-ло-ви-ћа (по-кло-нио бих им да сам та-да био сли-кар) – на зи-ду сто-ји, ис-под див-ног ве-зе-ног пе-шки-ра, ре-кла-ма „Шел”. Ни-сам је до та-да ви-део. Ура-ми-ли је као ико-ну, да улеп-ша-ју со-бу, ис-под цве-ће, све ми-ри-ше, ле-по-та јед-на. Код нас се за Бо-жић од ко-ла-ча пр-во пар-че на-ме-њу-је за ог-њи-ште, а дру-го за пут-ни-ка на-мер-ни-ка. Наш чо-век још има не-ку људ-ску при-чу ко-ју ни-је по-тро-шио, јер је за-стао не-где у „раз-во-ју”. Ду-хов-ност је не-што што чо-век или има или не-ма, не мо-же баш да се раз-ви-је не-ким уче-њем или гим-на-сти-ком. Срп-ски на-род има не-ку ду-хов-ну ди-мен-зи-ју. У то сам се уве-рио још као млад, а по-го-то-во сад до-ла-зе-ћи са при-ја-те-љи-ма, оби-ла-зе-ћи Ср-би-ју.

ИСКОН И ПА-МЕТ

• Пу то ва ња са стран ци ма?

Се-ћам се, још је Ми-ћа био жив (Ми-ћа По-по-вић, сли-кар), пу-то-ва-ли смо са на-шим див-ним при-ја-те-љи-ма Фран-цу-зи-ма, ко-ји су би-ли та-ко срећ-ни што смо их до-ве-ли у Ср-би-ју, и за-лу-та-ли смо не-где на Зла-ти-бо-ру. Већ је био мрак, моћ. На-и-ђе-мо на не-ки ас-фал-ти-ра-ни пут на пла-ни-ни. Ми-ћа је ишао пр-ви и сре-ћом, у по-след-њем тре-нут-ку, ус-пео да ста-не. Ис-пред је би-ла про-ва-ли-ја, ас-фалт је на-гло пре-стао. Је-дан чо-век, ту је чу-вао сто-ку, иза-ђе и ка-же: „Ово је за дру-га Ти-та гра-ђе-но кад је до-ла-зио јед-ном у го-сте, па је са-мо до-тле тре-ба-ло да се са-гра-ди. То-ли-ко му је тре-ба-ло.”

На то се Фран-цуз то-ли-ко сме-јао, а кад се уми-рио ре-че да чу-је од-не-кле звук кла-ви-ра. Ути-ша-мо се и чу-је-мо за-и-ста звук из до-ли-не у да-љи-ни. Ми-сли-ли смо да ха-лу-ци-ни-ра-мо: ка-ко да се у тој пу-стој вр-ле-ти, где не-ма ни тра-га све-тла, чу-је

кла-вир?! Хоће Фран-цуз да иде-мо за зву-ком, а овај чо-век нам ка-же: „Има ту ма-ло да-ље, ка-да пре-ђе-те пре-ко ове ру-пе, јед-но се-ло, па мо-жда ту код њих сви-ра кла-вир.”

Стиг-не-мо ми та-мо, кла-вир ма-ло ра-шти-мо-ван, је-дан деч-кић сви-ра, на-род се-ди с по-бо-жним ми-ром и слу-ша. Пи-та-мо ко је он. Ка-жу – из се-ла је, сту-ди-рао је не-где и за-вр-шио му-зи-ку, на-ба-ви-ли смо му кла-вир и ве-че-рас нам је *кон-це-рат*, до-шло је се-ло да га чу-је.

Фран-цу-зи су ствар-но ми-сли-ли да са-ња-ју. Је-дан од њих ме пи-та: „Ка-ко се ви кр-сти-те?” Ка-жем му. „Са три пр-ста, слич-но, са-мо дру-ги смер не-го ви.” „Ја мо-рам срп-ски да се кр-стим, не мо-гу ка-то-лич-ки, не иде”, ве-ли.

Тај исти на-род кад год мо-же пе-ва, пре-де, шта не ра-ди, не-ма се-ља-ка ко-ји не уме да ми-сли, а по-го-то-ву же-не. Не-ће ни да ка-жу шта све зна-ју. То ни-је слу-чај на За-па-ду, та-мо зна-ју са-мо што су учи-ли, иза то-га их уоп-ште не ин-те-ре-су-је. Пра-ви-ло им је – па-ме-тан сам са-мо за овај де-лић људ-ске при-че и ни-шта пре-ко то-га.

• Можда је нас само мука на те раља на то, а они, ви соко ор га ни зо ва ни, просто не мо рају та ко?

Не, ни-је са-мо то. Ми-слим да су узро-ци мно-го ду-бљи. Има не-што у кри-зи што је нео-пи-си-во ва-жно. Те-шко је то и фор-му-ли-са-ти, мо-же се са-мо не-ким ин-стинк-тив-ним осе-ћа-њем по-ра-за или по-бе-де мар-ки-ра-ти. То је ле-по осе-тио Чар-ли Ча-плин, ка-да у оном фил-му ра-ди за не-ком ма-ши-ном и уба-цу-је не-ки део. Јед-ном по-гре-ши и не уба-ци то, тра-ка га по-ву-че и он иза-ђе пљо-снат – зна-чи, сво-јом ду-ши-цом он је још та-да осе-тио шта че-ка чо-ве-ка, да по-ста-је роб ма-те-ри-јал-ног и ма-ши-не, без ду-ха и лич-но-сти. Све је са-да про-ра-чу-на-то шта чо-ве-ку тре-ба да бу-де сре-ћан, да има чак и га-ће од-ре-ђе-не мар-ке, и то је сад по-ста-ло ва-жно, по-сто-ји са-мо јед-но што не мо-гу да до-дир-ну: дух. Отуд је ово што нам се као на-ро-ду де-ша-ва – пет ве-ко-ва Ту-ра-ка, ко-му-ни-зам, је-ди-на хри-шћан-ска зе-мља у овој епо-хи ко-ја је бом-бар-до-ва-на, по-ни-жа-ва-на, осу-ђе-на да је иза-зва-ла рас-пад Ју-го-сла-ви-је, да је уби-ја-ла те сво-је су-се-де, њи-хо-ву де-цу – то-ли-ко гну-сно! Ја ина-че не умем да де-лим љу-де по на-ци-ји, имам див-не при-ја-те-ље Хр-ва-те, чак ме је је-дан пи-тао да се за-ме-ни-мо, да он бу-де Ср-бин, а ја Хр-ват.

Мо-же, ка-жем му, оста-ћу исти, а ти ћеш мо-жда из-гу-би-ти ту функ-ци-ју на ко-јој си, бо-ље не-мој. Ми-слим да је то што нам ра-де то-ли-ко пр-ља-во и ни-ско, нео-про-сти-во. Пи-там се и ка-ко љу-ди не схва-та-ју да је тај Ми-ло-ше-вић, про-тив ко-јег сам ра-то-вао, ни-сам се сла-гао у мно-гим ства-ри-ма, за-ме-рао сам му, с пра-вом или не, не знам, ус-пео за ових пет го-ди-на да са-чу-ва до-сто-јан-ство и опе-ре ља-гу и са се-бе и са Ср-би-је.

МОЋ И ДУ-ША

- **Да ли ће се ово што зо̀вѐ те стра̀шним врѐмѐ ном на̀ ста̀ вѝ ти?**

Са-мо до јед-не ме-ре. Та-ко ства-ри сто-је, чо-век је сво-јим ро-ђе-њем до-био јед-но пра-во ко-је ни-кад не не-ста-је, а то је пра-во да се на-да. За то је до-вољ-но да чо-век иза-ђе на ули-цу ка-да је ле-по вре-ме, као што ја во-лим (ова-ко, све мла-ђи и мла-ђи) ис-пред ате-љеа да иза-ђем и гле-дам де-чи-цу ка-ко их мај-ке ву-ку за ру-чи-це, а кли-нац мо-ра да за-ста-је, мо-ра да те-гли ма-ми ру-ку, мо-ра да по-гле-да сва-ко го-ван-це, он се дру-жи са свим ства-ри-ма ко-је по-сто-је. Де-ца за-и-ста има-ју чи-сто-ту и зна-ње ко-је се не-ка-ко из-гу-би кроз жи-вот, а би-ло би до-бро да љу-ди за-др-же у се-би ту све-жи-ну и де-ти-њу чи-сто-ту у ду-ши, ко-ли-ко год је мо-гу-ће. Он-да се не би де-ша-ва-ло да бом-бар-ду-ју де-цу да би ис-про-ба-ли оруж-је, што се на-ма де-ша-ва-ло.

- **Зна̀ чи ли то да се од̀ лу̀ чу̀ ју̀ ћа бит̀ ка заЕвро̀ пу на̀ цѝ ја ипак не во̀ ди оруж̀ јем, нѐ го на пла̀ ну ду̀ ше и ду̀ ха?**

Евро-па већ по-ка-зу-је ап-сурд-но не-при-ја-тељ-ство ти-ме што љу-ди из са-ме Евро-пе, из ње-ног „дру-гог де-ла”, не-ма-ју пра-во да оду до те Евро-пе ако же-ле. Та-кав је слу-чај са на-ма: све те-же се до-би-ја-ју ви-зе.

Спо-ми-њао сам на-ше при-ја-те-ље сли-ка-ре ко-ји су би-ли пре-срећ-ни што мо-гу да до-ђу и ви-де на-шу зе-мљу, што им ни-је оте-жан или за-бра-њен ула-зак, ра-до-ва-ли су се као де-ца. Он-да су оби-ла-зи-ли ма-на-сти-ре, па им је јед-на мла-да мо-на-хи-ња, бла-га и спо-кој-на као све-ти-ца, об-ја-шња-ва-ла по-ре-кло тих ма-на-сти-ра и до-ча-ра-ва-ла њи-хо-ву тај-ну, њи-хов сми-сао. Би-ли су за-па-ње-ни, по-го-то-ву же-не. Да не го-во-рим о оној за-па-ње-но-сти већ кад пр-ви пут угле-да-ју те ма-на-сти-ре; ка-да чо-век, за-тим, у њих ула-зи, за-и-ста је са-свим су-прот-но не-го кад ула-зи у ве-ли-ке ка-то-лич-ке цр-кве. Та-мо по-сто-ји са-мо ар-хи-тек-ту-ра и моћ, а ов-де по-сто-ји ду-ши-ца.

Же-не су би-ле збу-ње-не, пр-ви пут су ушле у не-ке ви-зан-тиј-ске хра-мо-ве, ћу-та-ле су с ве-ли-ком по-бо-жно-шћу. Јед-на Фран-цу-ски-ња, ко-ја је би-ла вр-ло ка-то-лич-ки кон-сти-ту-и-са-на, на из-ла-ску ми је ре-кла: „Ба-то, ја сам вам ра-ни-је за-ме-ра-ла ка-да сте ми го-во-ри-ли да ула-зи-мо у ва-ше хра-мо-ве и да на-у-чим по срп-ски да се кр-стим, али ја бих са-да хте-ла да на-у-чим.” По-ку-шао сам да то окре-нем на ша-лу, али оне су се оста-ле збу-ње-не про-жи-ма-ју-ћом ду-хов-но-шћу про-сто-ра у ко-ји су ушле, ми-ри-сом та-мја-на, во-ска, бо-си-о-ка, гла-со-ви-ма ко-ји по-ју, људ-ским гла-со-ви-ма. За-тим, збу-њи-ва-ло их је ко је све при-су-тан у тој ве-ли-чан-стве-ној ли-ков-ној при-чи, ча-роб-ној по ле-по-ти сво-јој – има и ђа-вол-чи-ћа не-где на мер-де-ви-на-ма, пе-ње се, и он уче-ству-је у људ-ској суд-би-ни, ан-ђел-чи-ћи, све-ци, све је ту, ни-шта ни-је из-о-ста-вље-но, це-ла људ-ска дра-ма. <

(Јун 2006)

